

УДК 159.923

Алла Сімак

СИНЕРГЕТИЧНА МОДЕЛЬ АКСІОПСИХОЛОГІЧНОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

У статті обґрунтовується зв'язок аксіопсихологічних конструктів особистості з копінг-стратегіями в синергетичній площині. Представлено психологічний аналіз переструктурування цінностей у біфуркаційному просторі, що змінюють динамічні прояви системи, які задаються сукупністю певних комбінацій параметрів-атракторів. Розгортається концепт особистісного становлення в різних площинах життєздійснення можливість "розриву" або "ломки" особистості через "центр тяжіння" біфуркаційних локусів за основу якого взято модель структури і розвитку ціннісно-сміслової свідомості, запропонованої З. Карпенко.

Ключові слова: копінг-поведінка, аксіопсихологічний конструкт, біфуркаційний локус, атрактор, упорядкування флуктуацією, фазовий перехід, "ломка" особистості, рівні суб'єктності.

На сьогоднішній день найбільш актуальною у царині психологічної персонології постає проблема історично вмотивованої необхідності врахування аксіологічного виміру в сучасних дослідженнях. Артикульована З. Карпенко проблема аксіологічного повороту як наслідку постнекласичного типу пізнавального ставлення до дійсності, що вимагає врахування впливу на досліджувану реальність не лише методів пізнання, а й суб'єкта пізнання як носія апріорних ментальних схем, потенційних інтерпретаційних матриць детально обґрунтовується через співвіднесення образно-символічних просторових моделей репрезентації персонологічного знання з типами раціональності й історичними модифікаціями принципу детермінізму. Вчена підкреслює, що сучасна психологія особистості не може не бути аксіопсихологією особистості, тобто такою психологічною персонологією, що відкрито визнає неусувність ціннісної заангажованості будь-яких теоретичних побудов [3, с. 143].

Водночас в аналітико-критичному огляді методологічних критеріїв унормування психології особистості З. Карпенко вказує на низку методологічних опор, які можуть володіти потужним пояснювальним та прогностичним потенціалом, і однією з таких опор для персонології може стати теорія складних систем [2, с. 444]. Окрім цього, вчена уточнює, що холистичне дослідження того чи іншого психологічного феномену перетворюється на теоретичне конструювання його проєкцій на довільно взяті площини "рефлексивного дзеркал" науки, що підпорядковує неминучі при цьому суб'єктивні оцінки, інтенції, цільові доміанти, всякі інші неусувні аксіологічні позиції "сітьовому принципу організації знання", здатного створити резонуючі правдоподібні образи досліджуваного об'єкта [4]. З огляду на це нами була здійснена спроба продемонструвати вплив аксіопсихологічних конструктів особистості на вибір копінг-стратегій в синергетичному ракурсі.

Слід нагадати, що синергетика хоч і виникла та розвивалася на основі вивчення самоорганізації в досить простих відкритих, нелінійних

системах (фізичних, біологічних), проте психосинергетика першопочатково була пов'язана з метасистемами (складними, сумісними), а такими, на думку В. Ключко, є людина як біо-соціо-культурне явище. Тому, орієнтуючись на загальні закони і принципи самоорганізації, психосинергетика вийшла за межі розуміння і сутності цих законів та принципів, що склалися в традиційній синергетиці, і гносеологічного та онтологічного кола психологічних проблем, що поставило в центр дослідження проблеми становлення людини як психологічної системи, що самоорганізується. Такий погляд на людину дозволяє сформувати нові уявлення про механізми її розвитку, становлення, деформації, розпаду тощо [5, с. 101-110]. Але, як зауважує Є. Режабек, термін "самоорганізувальна система" стає безглуздом, якщо система не перебуває в стані взаємодії з оточенням. Ключовою ідеєю в контексті нашого дослідження виступає аспект взаємодії та впливу на систему зовнішніх факторів (аверсивні ситуації), оскільки лише в такому разі витримується критерій саморганізації. Заслуга синергетики якраз у тому, що вона в змозі пояснити, чому сильно неврівноважена система здатна витримати потужні впливи, що надходять ззовні. Оскільки спосіб налагоджування зовнішніх зносин для системи є вирішальним, синергетика виходить із уявлення, що поведінка людини визначається функціональними зв'язками із середовищем, в результаті чого відбувається актуалізація ціннісних універсалій та копінг-стратегій у системі або поява нових [11, с. 21]. Зазначимо, що копінг-поведінка кваліфікується як динамічний процес інтрапсихічних та соціально-орієнтованих стратегій подолання, що актуалізуються в складних життєвих ситуаціях інтеракції особи, які спрямовані на оволодіння або пом'якшення, адаптацію або ухилення від її аверсивних вимог. Отже, елементи синергетичного світогляду доступні переформулюванню у чіткі практичні можливості поведінки, тому ми запропонуємо власне формулювання таких можливостей.

В результаті теоретико-методологічного аналізу проблеми дослідження було сконструйовано синергетичну модель множинної аксіопсихологічної детермінації копінг-поведінки, за основу якої було взято модель структури і розвитку ціннісно-сміслової свідомості, запропоновану З. Карпенко.

Слід зауважити, що складні системи майже завжди далекі від стану "рівноваги", в них часто відбуваються зміни, що порушують баланс між внутрішніми силами, якими обумовлена структура системи, та зовнішніми, що впливають на неї. Коли таке відбувається, виникають неочікувані процеси, які або призводять до зміни структури системи і примушують її розвиватися, або сприяють регресивним змінам. Це пояснюється тим, що здатність перебування систем у стійких та нестійких стаціонарних станах (причому один і той самий стан за одних умов може бути стійким, а за інших нестійким) створює феномен складної та різноманітної поведінки, тобто гіперстійка система нездатна до розвитку, а розвиватися можуть тільки ті системи, які на певний час стають нестійкими (переходять у новий стан) під впливом відповідних факто-

рів, і саме нестійкі стаціонарні стани характеризують моменти змін у системі [7, с. 80-83; 8, с. 341; 11, с. 21; 13, с. 347-356]. Суб'єкт, так само як і суспільство або середовище, в якому він функціонує, являє собою складну систему, що відчуває перманентні інтенсивні впливи, окрім цього, життєвий шлях кожної людини має велику кількість моментів вирішального вибору, аналізуючи складну систему в термінах синергетики, – це свого роду ланцюг біфуркацій. Потрібно відмітити влучність дефініції "біфуркація" (від лат. *bi* – подвійний, *furca* – розвилка; *bifurcus* – роздвоєний) – набуття нової якості в русі динамічної системи навіть при малій зміні одного або декількох її параметрів [8, с. 338]. В сучасній науковій термінології вона слугує назвою фундаментальної особливості поведінки складних систем в умовах, що підлягають впливам; тому знання основних біфуркацій дозволяє суттєво полегшити дослідження конкретних систем, передбачити параметри нових рухів, що виникають у моменти переходу з одного стану в інший, оцінити в просторі параметрів ділянки їх існування, перетину, стійкості тощо [9, с. 132-138].

Отже, біфуркація відбувається в умовах, коли стаціонарний стан системи стає нестійким (при екзогенному впливі аверсивної ситуації, ендогенному – внутрішньоособистісному конфлікті й екзистенційному вакуумі, тоді виникаючих у системі флуктуацій достатньо, щоб вона перейшла в один із можливих стійких станів [7, с. 80]. Тому ми вважаємо, що конфронтація зі складною життєвою ситуацією ініціює комплектацію суб'єктом інклюзивно-релевантного копінг-стилю, утворюючи етіологічне поле, на якому розгортається драма всіх інтер-, та інтрапсихічних взаємодій.

Отже, виступаючи в якості тригерного фактору аверсивна ситуація забезпечує зміну поточного стану особистості на інший – активний функціональний чи дисфункціональний стан, актуалізуючи аксіопсихологічні конструкти, крізь призму яких відбувається запуск та реалізації копінг-поведінки.

Відтак, звичний режим функціонування системи (див. рис.1) (реалізація відповідних аксіопсихологічних конструктів) може бути дестабілізований в процесі переходу системи в інший динамічний режим (виведення (збій) із функціонального або псевдофункціонального стану в якісно новий функціональний чи псевдофункціональний стан, в якому система здатна кардинально змінитися), перейти в нову мотиваційну фазу під впливом аверсивної чи надзвичайної ситуацій. Останні актуалізують процес аксіопсихологічної самодетермінації, переводять ресурси особистості із стабільного (функціонального/псевдофункціонального) стану в нові, зовсім неочікувані форми функціонування або нові комбінації аксіопсихологічних конструктів. Вочевидь змінюється структура аксіопсихіки (під час конфронтації людини з аверсивними вимогами ситуації відбувається переоцінка цінностей, зміна формату їх вияву – актуальність/неактуальність, доступність /недоступність, що проявляється у різних комбінаціях, інтеріоризація нових цінностей тощо), які впливають на всю архітектоніку особистості, змінюючи її.

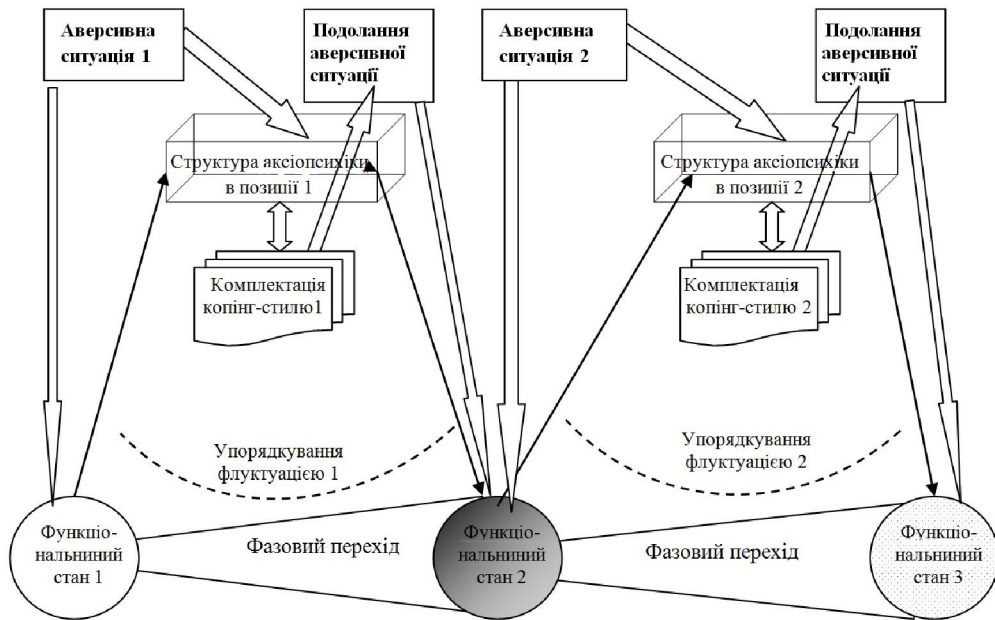

Рис. 1. Аксіопсихологічна детермінація системних властивостей копінг-поведінки особи з погляду синергетики.

Таким чином, систему, що функціонує в певному стабільному режимі, здатна дестабілізувати (втрата системою стійкості) складна життєва ситуація, під впливом якої в ній відбувається не тільки збій режиму функціонування, а й актуалізуються аксіопсихологічні конструкти, які за допомогою флуктуації (від лат., *fluctuatio* – хитання, коливання, відхилення) упорядковують збій у системі, розгортаючись у фазовому переході (через нестабільність) і визначаючи вибір релевантних копінг-стратегій, що сприяє виходу (продуктивному /непродуктивному) зі складних життєвих ситуацій. Тобто, атракторами упорядкування системи через флуктуацію (P. Dell та H. Goolishian) [10, с. 237; 12, с. 104-122] виступають саме аксіопсихологічні конструкти, а стабільність досягається в процесі взаємодії різних елементів у системі виключно через ціннісний пласт. Варто підкреслити, що в синергетиці особливе значення надається дії атракторів, що дозволяє спрогнозувати імовірну поведінку. Атрактори (від англ., *attract* – привертати, притягати) – це сукупність внутрішніх та зовнішніх умов, які сприяють вибору одного із варіантів стійкого стану, до якого прагне система, а для позначення цього вирішального моменту використовується термін "біфуркація" [6, с. 81; 7, с. 147; 10, с. 218; 13, 347-356].

Також слід підкреслити, що такий фазовий перехід надзвичайно енергетично затратний, і яким виявиться кінцевий стан упорядкування системи передбачити складно. Доки відбувається флуктуація, доти система перебуває в нестабільному стані збою, але це свідчить про те, що система пульсує в новій мотиваційній фазі (тривалість перебування індивідуальна), а значить результатом буде упорядкування та стабільність, коли аксіопсихологічні чинники індивідуальної свідомості "при-

тягнуть" релевантні копінг-стратегії, які конгруентно укомплектуються суб'єктом та виведуть його із зони аверсивної ситуації.

Представлена синергетична модель конкретизується в біфуркаційній моделі аксіопсихологічного конструювання копінг-поведінки, що відображена на рис. 2. Отже, у біфуркаційному просторі змінюються динамічні прояви системи, які задаються сукупністю параметрів-атракторів: аверсивна ситуація (тригерний параметр), доступність /недоступність цінності, актуальність/неактуальність цінності, які в свою чергу поєднуються у відповідні комбінації, оскільки атрактори – фасилітуючі сили, що діють на систему як на єдине ціле та примушують її розвиватися відповідними траєкторіями.

Необхідно наголосити, що З. Карпенко була запропонована ідея експлікації цінностей в полярному континуумі аксіологічного "+" та аксіологічного "-" [3, с. 145]. Ми, використовуючи цю ідею, допускаємо, що будь-яка цінність у структурі індивідуальної свідомості має "+" або "-" валентності. На рис. 2 відрізок "ab" задається вектором недоступності цінності, а відрізок "cd" – доступності. "Негативний недоступний вияв цінності" маркується літерою "a" із знаком "-"; "позитивний недоступний вияв" – літерою "b" із знаком "+"; "позитивний доступний вияв" – літерою "c" із знаком "+" і "негативний доступний вияв" – літерою "d" із знаком "-". Сукупність можливих аксіопсихологічних станів, в яких може перебувати система, задається режимами: оптимальність; індиферентність, внутрішній конфлікт та внутрішній вакуум. Вповздож відрізка "ab" розташовується площина, верхня поверхня якої (на рис. позначена "E.1.") задана параметрами актуальності цінності, а нижня – неактуальності ("E.2."), так само вертикальна площина вздовж відрізка "cd" задана параметрами актуальності ("F.1.") та неактуальності ("F.2."). Так як актуальність /неактуальність площини "E.1." та "E.2." транлюється "позитивному доступному вияву" – "c+" і "негативному доступному вияву" – "d-", а актуальність /неактуальність площини "F.1." та "F.2." "негативному недоступному вияву" – "a-" і "позитивному недоступному вияву" – "b+", то поява вищеперерахованих аксіопсихологічних станів залежить від обертів даних площин, рухи яких залежать від зовнішнього впливу та внутрішньої необхідності. Таким чином, режим оптимальності проявиться тільки при двох комбінаціях параметрів: "позитивного доступного вияву цінності" ("c+") та її актуальності ("E.1.") і при "негативному доступному вияві" ("d-") у тому випадку, коли площина зробить оберт до цієї точки, віддзеркалюючи верхню поверхню ("E.1."). В разі трансльованої неактуальності ("E.2.") до точки ("d-") проявиться стан "внутрішнього вакууму", так само і при трансляції неактуальності (при оберті площини) до ("c+") – виявиться стан "внутрішнього вакууму" – це значить, що цінність доступна, але неактуальна. Стосовно площини "F.1." внутрішній конфлікт (цінність актуальна, але недоступна) проявиться при таких комбінаціях параметрів: "позитивного недоступного вияву цінності" ("b+") та "негативного недоступного вияву" ("a-") у випадку оберту "F.1." до цієї точки. При трансляції неактуальності пло-

щини "F.2." до "негативного недоступного вияву" ("a-") та "позитивного недоступного вияву" ("b+") при її оберті виникає індіферентний режим функціонування щодо певної цінності.

Таким чином, площини E і F задають по два можливі режими: E.1./E.2. – оптимальне функціонування/внутрішній вакуум; F.1./F.2. – індіферентний стан/внутрішній конфлікт.

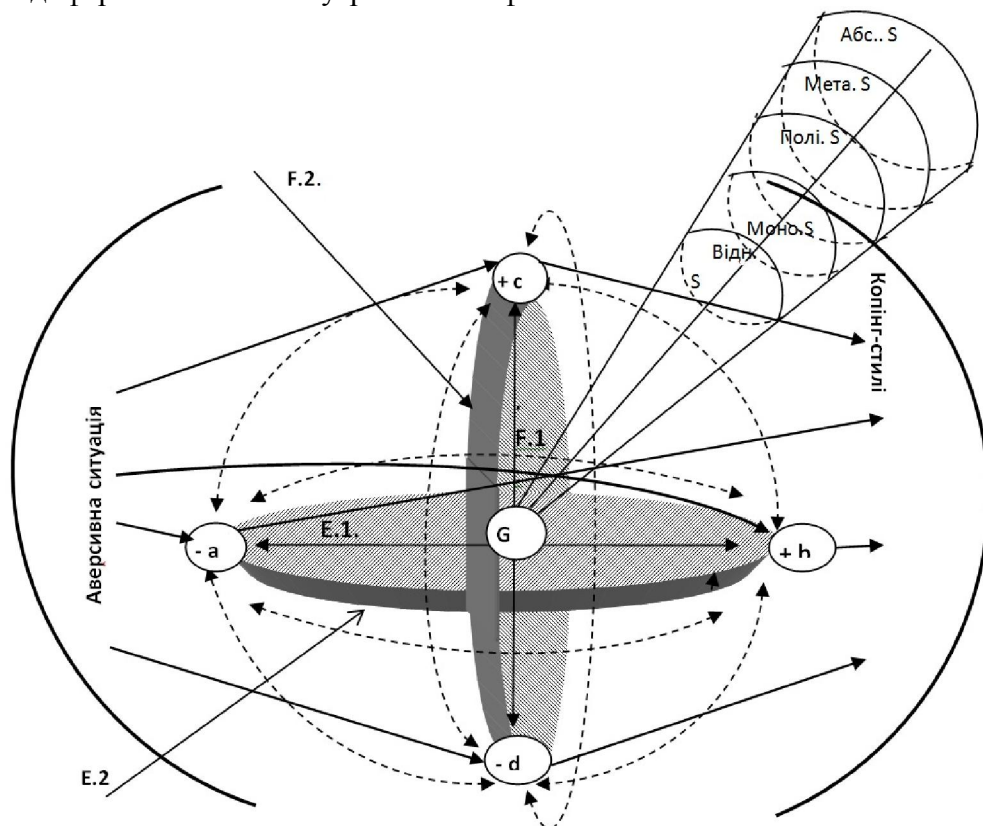

Рис. 2. Біфуркаційна модель аксіопсихологічного конструювання копінг-стилів

Також ми вважаємо, що при переході системи з одного функціонального стану в інший (проходження системою точок біфуркації) вона "обирає" один із можливих режимів, при якому її поведінка змінюється, перестаючи слідувати критеріям попереднього стану та починаючи реагувати на нові атрактори, що знаходяться у біфуркаційних локусах ("a-", "b+", "c+", "d-"). При їх критичних значеннях система втрачає стійкість (звичний режим функціонування). Як відмічає Є. Режабек, у тій ділянці, де втрачається стійкість, відбувається посилення флуктуацій, що призводить до впорядкування системи і встановлення нового режиму її функціонування [10, с. 217, 240; 11, с. 10].

Слід зазначити, що система здатна досить тривалий час знаходитися в певному локусі (немає потреби та необхідності у змінах). На рис.1. пунктирними лініями зображені можливі фазові переходи (тривалість яких індивідуальна), коли зміни системі такі необхідні (від "a-" до

"b+" та навпаки; від "a-" до "c+" та навпаки; від "a-" до "d-" та навпаки; від "b+" до "c+" та навпаки; від "b+" до "d-" та навпаки).

Враховуючи те, що ціннісні орієнтації особистості утворюють складну багаторівневу ієрархічну структуру, то, відповідно, одні цінності можуть знаходитися в одному локусі, інші в інших. Таким чином, аверсивна ситуація, заломлюючись крізь призму певних біфуркаційних локусів (на рис. 3 зображено суцільними стрілками), проектується на площину копінгу, сприяючи вибору релевантних копінг-стилів. У континуумі "цінності-копінг" можливі варіанти подвійної біфуркації – біфуркація на рівні цінностей може задавати біфуркацію на рівні копінгу (тригерний механізм вибору копінг-стилю вторинного порядку).

Слід відзначити й інші особливості впливу ситуації як тригерного фактору на будь-який біфуркаційний локус, який може бути або конгруентний цьому локусу, або не конгруентний йому. В останньому випадку конгруентність ситуації спроектується на інший біфуркаційний локус. Також зауважимо, що у біфуркаційному локусі, який задається атракторами доступність/актуальність і визначає оптимальне функціонування системи, біфуркація також може відбутися, коли аверсивна ситуація буде конгруентна цьому локусу (напр., цінність "хороша робота" і ситуація, коли робота втрачається, актуальність залишається, а доступність втрачається. В такому разі відбувається внутрішній конфлікт, активуються відповідні копінг-стратегії і система переходить в інший режим функціонування – недоступність/ актуальність), або коли ситуація не конгруентна цьому біфуркаційному локусу, тоді вона обов'язково буде конгруентна іншому, з можливим розгортанням декількох алгоритмів (напр., ситуація, яка не може вирішитися за допомогою доступної/актуальної цінності "хороша робота" при переїзді в інше місце проживання з метою одруження (як недоступна/актуальна до певного моменту переходить в біфуркаційний локус доступна/актуальна), проте цінність "хороша робота" займає статус біфуркації недоступна/актуальна або недоступна/неактуальна, або доступна/неактуальна. Або при неконгруентності ситуації цінності "хороша робота" (яка може бути доступною/актуальною чи доступною/неактуальною) та конгруентності доступної/неактуальної цінності "матеріально забезпечене життя", при якій втрачаються всі матеріальні блага, тоді біфуркаційний локус цієї цінності переходить у статус недоступної/актуальної, а ступінь актуальності "хороша робота" посилюється у першому випадку, а в другому змінюється полюс з доступної/неактуальної на доступну/актуальну тощо.

Слід підкреслити, що біфуркації "стартують" з будь-якого біфуркаційного локусу. Дестабілізувати систему навіть з індиферентного стану може аверсивна ситуація, що спрямована до іншого біфуркаційного локусу, в якому обов'язково фігурує атрактор "актуальність-доступність" (напр., індиферентність цінності "релігійність" може сприяти біфуркації в інший її локус (актуальність /недоступність чи актуальність/доступність) при смерті значущої близької людини).

Для експлікації центру аксіопсихологічних полярностей, що відображений у точці "G", за основу взята концептуальна модель аксіогенезу особистості З. Карпенко. Отже, згідно з принципами інтегральної суб'єктності важливими для нас є ідеї З. Карпенко щодо розгортання суб'єктності (духовності). Так, вчена розмірковуючи над суб'єктним ядром (духовним центром особи) як особистісним началом, кодом можливих ментально-діяльнісних перетворень, за принципом резонансу (енергоінформаційного обміну), "під'єднаним" до різних рівнів ціннісно-цільового трансцендування особистості, вказує на можливість "розриву" або "ломки" особистості при небезпечному зближенні ціннісних полюсів чи їх надмірному розходженні, символізуючи духовне випробування людини [3, с. 145-146].

Варто наголосити, що З. Карпенко відстоює позицію, за якою суб'єктність є способом реалізації людиною свого духовного потенціалу, що репрезентує її вроджену здатність до саморозвитку і самовизначення в просторі мотиваційно-ціннісних ставлень, а інтегральна суб'єктність – концепт, що відображає картографію суб'єктного буття людини в різних іпостасях її життєздійснення. Відтак, З. Карпенко, експлікуючи найважливіші теоретико-семіотичні віхи розгортання суб'єктності людини, вказує на рівень індивіда, який є носієм інстинктивної активності, не володіє самосвідомістю та існує в симбіотичній єдності з іншими людьми, що відгукуються на його потреби (відносний суб'єкт життєдіяльності); рівень монособ'єкта, що характеризується цілеспрямованою предметною діяльністю особи з досягнення бажаного результату; рівень полісуб'єкта, що є результатом інтерналізації суспільних цінностей і суб'єктивних смислів інших людей та оформлення власної ціннісно-сислової за змістом і знаково-символічної за формою свідомості; рівень метасуб'єкта, який репрезентований "індивідуальністю", сфера активності якої покривається категорією "творчість", що представляє оригінальну, нестандартну форму діяльності і є джерелом збагачення соціокультурної практики; рівень абсолютного суб'єкта, котрий акумулює в собі всі рівні суб'єктності – універсальність, яка фіксує найвищий ступінь духовного розвитку людини і проявляється в повному усвідомленні сенсу свого життя, у прийнятті своєї причетності до світу, у відчутті духовної єдності з Універсумом [1, с. 89- 91; 2, с. 118, 451].

Використовуючи ці ідеї, зауважимо, що саме духовне випробування через проходження критичних ситуацій приводить до підвищення рівня особистісного становлення, які в аксіопсихологічній моделі індивідуальної свідомості З. Карпенко відображаються висхідними рівнями активності в діапазоні відносного-, моно-, полі-, мета-, і абсолютного суб'єктів, пояснюючи вікові тенденції аксіогенезу. На рис. 2 центр ціннісних полярностей, представлений точкою "G", виступає "центром тяжіння" всіх біфуркаційних локусів, вибір і трансформація яких через атракцію точки сприяє фіксації у певній площині життєздійснення, на пр., коли постає питання вибору між недоступною/актуальною цінністю, на пр., грошей, яку підвертається можливість зробити доступною,

хоча у вияві аксіологічного "-" ("d-"), тобто вкрасти, тоді "ломка" особистості відбудеться у випадку, коли дана цінність в індивідуальній свідомості особистості виявляється у "позитивному недоступному вияві" – "b+", але якщо трапиться така нагода (реалізація цінності в "d-"), а першопочатковий стан був фіксований на біфуркаційному локусі "a-" (негативний недоступний вияв), то відповідно ніякої ломки не буде, просто відбудеться переміщення біфуркації з одного локусу в інший. Проте, "ломка" особистості відбудеться при вияві цінності "d-", коли людина вважає, що гроші красти є нормальним, і відмовиться від крадіжки на користь "позитивного недоступного вияву" ("b+"), що символізує духовне випробування людини.

Таким чином, після переходу системи в новий режим функціонування вона може поводитися по-різному: може реагувати на нові атрактори, що встановлюють у системі новий порядок, примушуючи її, відповідно до нового режиму, функціонувати; може здійснювати нерегулярні флуктуації, що проявляються при "м'якій" біфуркації, не віддаючи переваги жодному з біфуркаційних локусів, серед яких відбувається дрейф; або біфуркація може бути просто перехідною стадією на шляху системи в новий режим стійкості. В цьому випадку біфуркація, на думку І. Пригожина, надає для системи свого роду "вікно" в стійкий динамічний функціональний режим [10, с. 119-122], а може трансформуватися, проходячи крізь "центр тяжіння" біфуркаційних локусів, фіксуючись у певному прояві життєздійснення відносного-, моно-, полі-, мета- і абсолютного суб'єкта [1, с. 89-91].

Відтак, крізь призму аксіопсихологічного пласту із резервуара можливостей, розпоряджаючись власними копінг-ресурсами, людина, орієнтуючись на певні актуальні чи доступні цінності, що зазнають суттєвих біфуркаційних коливань, структуруючи матеріал життєвих вражень та досвіду, робить певний активний вибір на користь релевантних копінг-стратегій, комплектуючи їх у копінг-стилі таким чином, щоб вони відповідали її провідним цінностям. Особистісний досвід, що набувається внаслідок смислового переживання складних життєвих ситуацій, втілює собою трансценденцію, включаючи і моменти подолання, що вимагають від людини відповідального вибору, реалізуючись у відповідній копінг-поведінці. Це значить, що при подоланні складної життєвої ситуації людина здатна і повинна працювати над нею, але не інакше, як під певним ціннісно-цільовим ракурсом, який їй забезпечують аксіопсихологічні конструкти як можливі атрактори відкритої нелінійної системи життєтворчості.

1. *Карпенко З. С.* Аксіопсихологія особистості: [монографія] / Зіновія Степанівна Карпенко. – К.: ТОВ Міжнар. фін. агенція, 1998. – 220 с.
2. *Карпенко З. С.* Аксіологічна психологія особистості: [монографія] / Зіновія Степанівна Карпенко. – Івано-Франківськ.: Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
3. *Карпенко З. С.* Просторові моделі як засіб методологічної роботи в царині психологічної персонології / З. С. Карпенко // Вісник Чернігівського держав-

- ного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченко. – 2008. – Т.1, № 59. – С. 143–146.
4. Карпенко З. С. Теоретико-методичне конструювання рефлексивного інтерв'ю особистісної автентичності [Електронний ресурс] / З. С. Карпенко // Передовые научные разработки. – 2006. – Режим доступу до журн.: http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Psihologia/3_karpenko.doc.
 5. Клочко В. Е. Психосинергетика: настоящее и будущее психологии / В.Е. Клочко // Материалы науч.-практ.конф. ["Человек в психологии: ориентиры исследований в новом столетии"], (Караганда, 20 апреля 2001 года). – Каргу, 2001. – № 4. – С. 101-110.
 6. Котельников Г. А. Теоретическая и прикладная синергетика: [монография] / Геннадий Алексеевич Котельников – Белгород: БелГТАСМ, Крестьянское дело, 2000. – 162 с.
 7. Курганский А. В. Математическое моделирование движений: синергетический и когнитивистский подходы / А. В. Курганский // Вопросы психологии. – 1999. – № 4. – С. 74 – 86.
 8. Митина О. В. Синергетическая модель динамики политического сознания / О.В. Митина, В. П. Петренко // Синергетика и психология. Методологические вопросы. – 1999. – № 1. – С. 338-344.
 9. Поддубный Н. В. Циклические процессы в человеке как самоорганизующейся системе и золотая пропорция / Н. В. Поддубный // Мир психологии. – 2002. – № 3. – С. 132–138.
 10. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс.: пер. с англ. Ю. В. Сачкова; под ред. В. И. Аршинова, Ю.Л. Климонтовича. — М.: Прогресс, 1986. – 432 с.
 11. Режабек Е. Я. Становление понятия организации. Очерки развития философских и естественнонаучных представлений / Е. Я. Режабек – Ростов-на-Дону: Ростовский ун-тет, 1991. – 136 с.
 12. Dell P. Ordnung durch Fluktuation: eine evolutionare Epistemologie fuer menschliche Systeme / P. Dell, H. Goolishian // Journal of Psychology. – 1981. – Vol. 6(2). – P. 104–122.
 13. Haken H. Theoretical model of phase transitions in human hand movements / H. Haken, J. Kelso, A. Bunz // Biol. Cybern. – 1985. – Vol. 51. – P. 347-356.

In the article there is summarized the link of axiopsychological constants of a personality with coping-strategies one synergetic level. There is represented the psychological analysis of restruction of values in bifurcation space, altering dynamic characteristics of the systems caused by the set of certain combinations of parameters-attractors. There is developed the concept of a person formation on different levels of life-performance by the possibility of a "rupture" or a "break" of personality through "centre of gravity" of bifurcation locuses the basis of is the model of a structure and development of value-sensitive consciousness, proposed by Z. Karpenko.

Key words: coping-behavior, axiopsychological constants, bifurcation locuses, attractor, setting by fluctuation, phase transition, "break" of personality, levels of subjectivity.